

Міністерство освіти і науки України
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка (Україна)
Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України
Лабораторія загальної психології та історії психології
ім. В. А. Роменця (Україна)

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника (Україна)
Полтавський національний педагогічний університет імені
В. Г. Короленка (Україна)

Національний університет «Запорізька політехніка» (Україна)
Донецький державний університет внутрішніх справ (Україна)

Лабораторія з психодіагностики, консультування та психокорекції кафедри психології та
соціальної роботи ЦДУ імені Володимира Винниченка (Україна)

Collige International de Therapies par Activation de la Conscience (Франція)

Państwowa Akademia Nauk Stosowanych w Krośnie (Польща)

Gdańska Wyższa Szkoła Humanistyczna w Gdańsku (Польща)

Jauno psihologiju centrs (Латвія)

23 лютого 2024 року

ЗБІРНИК ТЕЗ

VI ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ
(з міжнародною участю)

Кропивницький – 2024

«ЦІЛІСНИЙ ПІДХІД
У ПСИХОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ:
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА»

Міністерство освіти і науки України
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка (Україна)
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника (Україна)
Національна академія педагогічних наук України
Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України (Україна)
Лабораторія загальної психології та історії
психології ім. В. А. Роменця (Україна)
Лабораторія кафедри психології та соціальної роботи «Гене́за цілісності
особистості» ЦДУ імені Володимира Винниченка (Україна)
Collège International de Thérapies par Activation de la Conscience (Франція)
Jauno psihologiju centrs (Латвія)

ЗБІРНИК ТЕЗ

**VI Всеукраїнської науково-практичної конференції
(з міжнародною участю)**

«ЦІЛІСНИЙ ПІДХІД У ПСИХОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА»

23 лютого 2024 року

Кропивницький – 2024

Цілісний підхід у психології та соціальній роботі: теорія та практика.

Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Цілісний підхід у психології та соціальній роботі: теорія та практика» (23 лютого 2024 року): Збірник тез / За заг.ред. докт. психол. наук, проф. Клочек Л. В., канд. психол. наук, доц. Галушко Л. Я. Кропивницький: ЦДУ, 2024. 274 с.

У збірці представлені тези доповідей учасників VI Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Цілісний підхід у психології та соціальній роботі: теорія та практика». Висвітлюються актуальні проблеми теорії, методики та практики психології й соціальної роботи в сучасному суспільстві.

Редакційна колегія:

Клочек Лілія Валентинівна, докторка психологічних наук, професорка, проректорка з наукової роботи Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка, Україна.

Галушко Любов Ярославівна, кандидатка психологічних наук, доцентка, в. о. завідувачки кафедри психології та соціальної роботи Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка, Україна.

Гейко Євгенія Вікторівна, докторка психологічних наук, професорка, доцентка кафедри психології та соціальної роботи Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка, Україна.

Рацул Олександр Анатолійович, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри психології та соціальної роботи Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка, Україна.

Турбан Вікторія Вікторівна, докторка психологічних наук, професорка, в. о. завідувачки лабораторії загальної психології та історії психології ім. В. А. Роменця Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України, Україна.

Яланська Світлана Павлівна, докторка психологічних наук, професорка, професорка кафедри кризової психології, декан факультету психології та соціальної роботи Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, Україна.

Паркулаб Оксана Григорівна, кандидатка психологічних наук, доцентка, завідувачка кафедри психології розвитку Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, Україна.

Гельбак Анжела Миколаївна, кандидатка психологічних наук, завідувачка кафедри соціально-гуманітарних дисциплін факультету № 1 Донецького державного університету внутрішніх справ, Україна.

Коваль Владислав Олександрович, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри психології Національного університету «Запорізька політехніка», Україна.

Міненко Ольга Олександрівна, кандидатка психологічних наук, доцентка, доцентка кафедри психології та соціальної роботи Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка, Україна.

Радул Ірина Геннадіївна, кандидатка психологічних наук, доцентка, доцентка

Рацул О. ВИКОРИСТАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РЕКЛАМИ ЯК ЗАСОБУ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В УКРАЇНІ.....	54
---	----

СЕКЦІЯ 1

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЦІЛІСНОСТІ ОСОБИСТОСТІ: МЕТОДОЛОГІЧНО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ, ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ

Кікінеджи О., Чернецька А. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ЦІЛІСНОСТІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОЇ ОСОБИСТОСТІ: ГЕНДЕРНИЙ ДИСКУРС.....	58
Хімчук Л. ТЕОРІЯ МНОЖИННИХ ІНТЕЛЕКТІВ ГОВАРДА ГАРДНЕРА – МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СФЕР ПЕРСПЕКТИВНОГО Й ЦІЛІСНОГО РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	62
Клочек Л., Козін Є. ВНУТРІШНІ ДЕТЕРМІНАНТИ СПРАВЕДЛИВОСТІ ЮНАКІВ У СОЦІАЛЬНИХ ВЗАЄМОДІЯХ.....	65
Тимарєв Д. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ: ВІД ТЕОРЕТИЧНИХ КОНЦЕПЦІЙ ДО ПРАКТИКИ.....	68
Репринєць І. ФЕНОМЕН ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ: АНАЛІЗ ПРОВІДНИХ ПСИХОЛОГІЧНИХ КОНЦЕПЦІЙ.....	72
Шароварова В. ГЛИБИННО-ПСИХОЛОГІЧНА ЗУМОВЛЕНІСТЬ ПІДЛІТКОВОЇ ДЕСТРУКТИВНОСТІ.....	76
Піліпюнок О. ГЛИБИННІ ЧИННИКИ У ФОРМУВАННІ САМОДЕПРИВАЦІЇ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЩІ.....	78
Сапрікіна А. ДОСЛІДЖЕННЯ ТА РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЗА ДОПОМОГОЮ ПРОЕКТИВНИХ МЕТОДИК.....	82
Ткаліч К. ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФЕНОМЕНУ МАНІПУЛЯЦІЯ У РІЗНИХ НАУКОВИХ ПАРАДИГМАХ.....	84
Яковлева Д. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОДРУЖНЬОЇ СУМІСНОСТІ ТА БЛАГОПОЛУЧЧЯ У ШЛЮБНИХ ВІДНОСИНАХ.....	89
Черкас О. ПСИХОСЕМАНТИЧНИЙ ПІДХІД ДО РОЗУМІННЯ ОБРАЗУ «Я» У ТВОРЧОСТІ ЮРІЯ КОСАЧА.....	92

СЕКЦІЯ 2

ЗБЕРЕЖЕННЯ МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я ЯК НЕОБХІДНОЇ СКЛАДОВОЇ ЦІЛІСНОСТІ ОСОБИСТОСТІ У СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ

СЕКЦІЯ 1

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЦІЛІСНОСТІ ОСОБИСТОСТІ: МЕТОДОЛОГІЧНО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ, ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ

Кікінежді Оксана Михайлівна

*Тернопільський національний педагогічний
університет ім. В. Гнатюка,*

доктор психологічних наук,

професор кафедри психології

Чернецька Анна Ярославівна

Тернопільський національний педагогічний

університет ім. В. Гнатюка,

здобувач другого (магістерського)

рівня вищої освіти

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ЦІЛІСНОСТІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОЇ ОСОБИСТОСТІ: ГЕНДЕРНИЙ ДИСКУРС

Актуальність проблеми в умовах сьогодення є гостро затребуваною як у психологічній науці та практиці, так і назагал у суспільно-гуманітарній сфері, оскільки торкається пріоритетних питань щодо підвищення конкурентоспроможності організацій, трансформації суспільної свідомості, становлення конкурентоспроможної особистості на шляху досягнення гендерної рівності в Україні відповідно до чинних нормативно-правових документів (Державна стратегія забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків на період до 2030 року, Стратегія гендерної рівності в освіті до 2030 року, Концепція комунікації у сфері гендерної рівності тощо). Недостатня дослідженість означеної проблеми, соціальна потреба культивування паритетності статей зумовлює пошук ефективних механізмів формування успішної конкурентоспроможної особистості майбутніх фахівців і фахівчинь соціономічних професій.

Сучасна психологія акцентує увагу на розвитку індивіда в системі процесів самопобудови і самоздійснення, гармонізації його внутрішнього світу із зовнішнім в умовах соціокультурної різноманітності, що спричинено глобалізаційними тенденціями (Г. Балл, І. Бех, М. Боришевський, В.Васютинський, Т. Говорун, П.Горностай, В. Кремень, З.Карпенко, В. Куєвда, Г.Ложкін, С.Максименко, В. Моляко, В. Москаленко, Р. Павелків, М. Савчин, М.Слюсаревський, В. Татенко, Т. Титаренко, Н.Чепелєва, Т.Яблонська та інші учені).

Репрезентація цілісності конкурентоспроможної особистості у гендерному ракурсі стосується перш за все проблеми самовизначення індивіда у сфері традиційної (домінаторної, патріархальної) та егалітарної (заснованої на рівності та взаємозамінності статей у виконанні соціальних ролей) культур, розкриття психологічних механізмів побудови егалітарних взаємин у суб'єкт-суб'єктній взаємодії, подолання традиційних гендерних стереотипів та обмежень, створення егалітарно-освітнього середовища тощо.

Головна ідея, запозичена з гуманістичної та екзистенційної психології, полягає в тому, що за особистістю як за «складною цілісною системою систем», «локалізацією рушійних сил в самій особистості як суб'єкта» (Г.Костюк) та суверенною особою закріплюється статус відповідальної за власний вибір та реалізацію життєвого сценарію, що активізує управління особистісним розвитком як розгортання, проектування і моделювання гендерної свідомості (С. Максименко) [6; 8].

Як зазначають науковці Інституту психології імені Г.Костюка, самотність та продуктивність ідей основоположника української психологічної школи Г.Костюка особливо виразно виступає сьогодні у зв'язку з посиленням інтересу до пізнання внутрішніх детермінант суб'єктивної активності особистості, розвитку її здатності до успішної самореалізації та самоактуалізації. Освіта і виховання, на думку видатного психолога, «...допомагають особистості знайти відповідні вимоги суспільства до її власних ідеалів, форми вияву своїх прагнень до самостійності, самоствердження» [цит. за 9: с.236-245].

Учений Г.Балл, розглядаючи категорію особистості з точки зору раціогуманістичної світоглядної й методологічної орієнтації та з позиції інтегративно-особистісного підходу, зазначає: «йдеться, по-перше, про аспект методологічний, ...або гносеологічний, тобто про інтеграцію (синтез) конструктивних складових концепцій, що відповідають різним варіантам... розуміння та пізнання особистості. По-друге, мається на увазі онтологічний аспект інтегративності, тобто орієнтація на цілісний розгляд людського індивіда (особи) у єдності його соматичних, психологічних і духовних властивостей» [1, с.9].

Водночас, проблема визначення власного способу життя тісно пов'язана з проблемою самосвідомості у вітчизняній психології, яка виступає в єдності особистісної та професійної спрямованості. Учений М. Боришевський наголошує на особливій ролі Я-концепції як своєрідного еталону, згідно з яким індивід фіксує процес свого особистісного розвитку як зростання в різних аспектах життєдіяльності: взаєминах з іншими (передусім «значущими іншими»), професійній діяльності, прецизюванні (уточненні), бачення себе в системі провідних життєсенсових (або смисложиттєвих) цінностей [2, с.8].

Як зауважує Т. Титаренко, «...особистість стає соціокультурною реальністю, коли осмислює себе і своє життя в певних дискурсах. ...

Дискурс – це форма об'єктивації змісту свідомості, що вербально артикулюється. Він регулюється типом раціональності, що домінує в певній соціокультурній традиції. ... Людина як носій дискурсу занурена в дискурсне середовище, яке і є тим єдиним світом, у якому вона існує. Соціосемантичні особливості взаємодії особистості і світу на кожному етапі постановки нових життєвих завдань накладають відчутний відбиток на бачення майбутнього. Комунікативна реальність осмислюється як інтерактивна, мова стає знаково-символічним засобом самоконституювання» [10, с. 46–47].

З позиції суб'єктно-вчинкового підходу як нового та автентичного підходу в національній психології, авторська позиція щодо подій життя (В. Роменець, В. Татенко), суб'єктність визначається онтопсихологічною ознакою, яка виокремлює людину з-поміж інших її ознак та надає їй якісної своєрідності – побачити в людському індивіді активну діяльну особу, суб'єкта самоздійснення, життєтворчості та свободотворчості. Згідно положень суб'єктно-генетичної концепції В. Татенка, це дає змогу пов'язати індивідуально-суб'єктивну своєрідність особистості із якісно своєрідними способами саморегуляції, зовнішніх і внутрішніх умов власної активності; системною скоординованістю всіх психічних процесів, станів і властивостей відповідно до об'єктивних та суб'єктивних умов діяльності й спілкування, їх взаємодії, «внутрішніх ресурсів сутнісного самоствердження» [7]. Суголосною є думка В. Васютинського щодо своєрідного прояву дії «таких важливих базальних процесів (механізмів) залучення особи до колективного співбуття, як децентрація та емпатія у суб'єктно-довільному просторі взаємодії із групою» [3, с. 36].

У психологічному вимірі особливого значення набуває зміст цінностей, що культивуються в гендерному освітньому дискурсі, орієнтація на егалітарний характер статевих ролей. На думку Т.Говорун, згідно зі суб'єктно-вчинковим підходом, «досягнення рівності статей в психологічному полі може бути особливо продуктивним перш за все завдяки виходу за межі стереотипізованих, усталених ролей, особистісному виклику нормативному тиску соціального середовища» [4, с. 93].

Теоретичні положення особистісно-егалітарного підходу стали засадничими у формуванні егалітарно-освітнього середовища у закладах освіти, активізації самовизначення молоді в питаннях гендерної культури тощо. Ми розглядаємо егалітарну особистість як суб'єкта самотворчості, відкрити, самодостатню, гендерно компетентну особистість, яка сповідує принципи рівноцінності та паритетності статей у особистісному і професійному життєздійсненні, уміє будувати партнерські стосунки, є конкурентоспроможною на ринку праці, утверджує в приватному і соціальному житті демократичні цінності [5, с.15]. Емпірично доведено, що цілісна модель становлення егалітарної особистості на засадах інтеграції компетентнісного, особистісно орієнтованого, гендерного та суб'єктно-вчинкового підходів охоплює підготовку дівчат і хлопців до гнучкого

соціостатевого репертуару в різноманітних сферах життєдіяльності з урахуванням їхніх здібностей, можливостей; забезпечення рівних умов задля пропагування ідеї рівноваги та взаємозамінності гендерних ролей, повноти розвитку індивідуальності [11].

Отже, теоретичний аналіз означеної проблеми у людиноцентриській парадигмі засвідчив її актуальність та багатоаспектність. З позиції гуманістично-екзистенційної психології розроблена та експериментально підтверджена концептуальна модель становлення егалітарної конкурентоспроможної особистості майбутніх фахівців і фахівчинь соціономічних професій.

Література:

1. Балл Г. Інтегративно-особистісний підхід у психології: впорядкування головних понять. *Психологія і суспільство*. 2009. 4 (38). С. 25–53.
2. Боришевський М. Й. Дорога до себе: від основ суб'єктності до вершин духовності : монографія. Київ : Академвидав, 2010. 416 с.
3. Васютинський В. Психологічні виміри спільноти: монографія. К.:Золоті ворота, 2010. 120 с.
4. Говорун Т. В. Гендерна психологія у суб'єктно-вчинковому вимірі. *Людина. Суб'єкт. Вчинок: Філософсько-психологічні студії* / за заг. ред. В. О. Татенка. Київ : Либідь, 2006. С. 92–117.
5. Кікінезді О. Становлення егалітарної особистості майбутнього педагога: історія, здобутки та перспективи діяльності кафедри психології. *Humanitarium*. Переяслав (Київ. обл.); Ніжин (Чернігів. обл.) : Лисенко М. М., 2019. Том. 43, Вип. 1 : Психологія. С. 7–22. (індексується в наукометричній базі Index Copernicus). <https://doi.org/10.31470/2308-5126-2019-43-1-7-22>
6. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. Київ : Радянська школа, 1989. 608 с.
7. Людина. Суб'єкт. Вчинок: Філософсько-психологічні студії; за заг. ред. В. О. Татенка. К. : Либідь, 2006. 400 с.
8. Максименко С. Д. Генеза здійснення особистості. Київ : ТОВ «КММ», 2006. 240 с.
9. Становлення психологічної думки в Україні: провідні ідеї та історія розвитку : колективна монографія / В. В. Турбан, Л. З. Сердюк, Ю. Т. Рождественський [та ін.] ; за ред. В. В. Турбан. К.- Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 306 с.
10. Як будувати власне майбутнє: життєві завдання особистості : наукова монографія / Титаренко Т. М., Злобіна О. Г., Лепіхова Л. А. та ін. ; за наук. ред. Т. М. Титаренко. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2012. 512 с.
11. Kikinezhdi O. M., Zhyrska Halyna Ya., Chip R. S., Vasylkevych Y. Z., Novorun T. V. Psychology of the Gender-Equitable Environment: Research of Problems. *Journal of Intellectual Disability - Diagnosis and Treatment*.

Хімчук Ліліана Іванівна
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника,
доктор педагогічних наук,
професор, професор кафедри психології розвитку

ТЕОРІЯ МНОЖИННИХ ІНТЕЛЕКТІВ ГОВАРДА ГАРДНЕРА – МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СФЕР ПЕРСПЕКТИВНОГО Й ЦІЛІСНОГО РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Аналіз наукового доробку вчених-педагогів допомагає осмислити, якою повинна бути система підготовки педагогів початкових класів визначення сфер перспективного й цілісного розвитку молодших школярів для визначення майбутньої професійної спрямованості школярів молодшого віку. Предметом наукових-педагогічних досліджень В. Гринько, Н.Лавриченко, М. Лещенко, В. Тименка став досвід зарубіжних вчених, які зробили крок вперед в питаннях гармонійного поєднання змісту і методів педагогічної діяльності для досягнення поставленої мети – формування цілісної особистості на основі всебічного розвитку її природних здібностей.

Уміння вчителя початкових класів цілеспрямовано організовувати навчально-виховний процес з метою розвивати в учнів здатність до професійно спрямованого інформаційного збагачення дає можливість діагностувати їх здібності до певної професійної діяльності, сприяти формуванню особистісних якостей та створювати умови до усвідомлення учнями своїх можливостей в майбутньому бути успішними в прогнозованій професійній діяльності.

Сучасна система підготовки вчителів початкових класів зорієнтована переважно на забезпечення учнів знаннями, проте недостатньо орієнтує їх на професійне самовизначення. Учителі, відповідно до розроблених державних програм, вважають достатнім розвиток інтересу до професії батьків, до найбільш масових професій, та формування в учнів любові й сумлінного ставлення до праці. Питанням професійного спрямування в початковій школі не приділяється належна увага, оскільки вважається, що у молодших школярів ще немає підстав для здійснення серйозного професійного вибору, часто відсутні виражені інтереси і нахили, які легко змінюються.

Як свідчать опитування, значна частина випускників середніх загальноосвітніх закладів не має визначених професійних намірів, перебуває у стані невизначеності, непевності, що завжди є супутниками страху перед майбутнім. Змінити цю ситуацію, можна тільки кардинально змінивши